

”VERKIEZELD MAASTRICHTS KRIJT”

Een vuursteenwinplaats bij Cadier en Keer

door P.J. (Sjeuf) Felder*

Bij Cadier en Keer, aan de Wolfskop bij het Kasteel Blankenberg, ligt een oude groeve die ingericht is als geologisch monument. Nergens anders in Nederland treft men zo'n dikke vuursteenlaag aan. De ontsloten vuursteenlaag is plaatselijk 3 meter dik. De vuursteen kan soms uit meer dan 50% kalk bestaan en mogelijk is dat de reden dat van Rummelen in 1931 het gesteente als "verkiezelde kalken" beschreef (Natuurhistorisch Maandblad, 1931, pag. 67). In 1936 herhaalt van Rummelen deze benaming, eveneens in het Natuurhistorisch Maandblad, pag. 50.

In 1940 beschrijven Jongmans en van Rummelen het gesteente echter als "verkiezeld Maastrichts krijt" (mededelingen behorende bij het jaarverslag over 1938-1939, van de Geologische Stichting en het Geologisch Bureau, 1940, pag. 249).

In 1957 werd de groeve "Blankenberg" aan de Wolfskop te Cadier en Keer bezocht door de Geologische Vereniging Afdeling Limburg. In een verslag hierover schrijft W.M. Felder dat in de groeve de grens Maastrichts krijt en Gulpens krijt te zien is. Hij noemt de verkiezelde laag een vuursteenlaag (De groeve Blankenberg, in; Zeven dagen veldwerk door de Nederlandse Geologische Vereniging Afdeling Limburg, 1957, pag. 19 en verder). Hij stelt dat de naam "verkiezeld Maastrichts krijt" niet juist is omdat de vuursteenlaag in het Gulpens krijt gelegen is.

In 1975 veranderde men de namen Maastrichts krijt en Gulpens krijt in de namen Formatie van Maastricht en Formatie van Gulpen.

(Toelichting bij geologische overzichtskaarten van Nederland, 1975, pag. 63 en verder.)

DE GESCHIEDENIS VAN DE GROEVE EN DE WIJZE VAN ONTGINNING.

Staring vermeldt in zijn boek "De bodem van Nederland, Deel II, 1860, pag. 331; "Mogelijk

is het ook deze laag welke nabij Klein Welden, tegenover het kasteel Blankenberg, eenen harden marmerachtigen steen oplevert, die zelfs tot straatstenen gebezigd is".

(Staring doelde daarbij op een laag die hij in zijn indeling van het Maastrichts krijt als laag 7 heeft aangegeven.) Het is waarschijnlijk dat Staring met de groeve tegenover Blankenberg, onze groeve in Cadier en Keer bedoeld. Misschien werden de straatstenen wel benut bij de aanleg van de Rijksweg Maastricht-Vaals (1824-1852). Jammer genoeg heb ik geen nadere gegevens hierover kunnen vinden.

In 1925 schrijft Umbgrove in zijn proefschrift dat er geen groeve aanwezig is in het dal bij "Hontem en Cadier".

In 1931 beschrijft van Rummelen (zie boven) de verkiezelde kalken en in 1936 herhaalt hij dit, maar zegt niets over een groeve.

Tijdens een gesprek dat ik had met de heer J. Spronck (86 jaar) uit Cadier en Keer vertelde hij mij het volgende: (ik citeer) "Ik heb vroeger in de groeve gewerkt en ik ben er van het begin af bij geweest. Toen we in 1938 in de groeve begonnen stak de steenlaag als het ware uit de berg. Er lag bijna niets op".

"Met dynamiet werd de steen losgeschoten. De losgeschoten blokken werden met zware hamers in kleinere stukken geslagen. Dat was zwaar werk. Sommige blokken waren zo moeilijk te breken dat uiteindelijk ronde klompen overbleven waar niets meer vanaf te slaan was. De vergruisde steen werd gebruikt als steenslag. Men repareerde toendertijd de Rijksweg Maastricht-Vaals."

"Later kwamen er Belgische steenkappers in de groeve werken. We moesten toen overschakelen van dynamiet op "zwart kruut" of zoals wij dat noemden op "polver". Met beitels moesten we toen gaten boren in de steen. Dat gebeurde door twee man. De een hield de beitel vast en de ander sloeg er met een zware hamer op. Door het draaien van de beitel en het langdurig slaan met de hamer ontstond uiteindelijk een gat. Dan kon de "polver" erin. Nadat een lont gelegd was, werd het boorgat afgedicht met een prop papier en nat gemaakt

*Ing. P.J. (Sjeuf) Felder
Kapelweg 15
6267 BT Cadier en Keer

boormeel. De lont werd aangestoken en wij zochten dekking. De ontploffing was niet zo hevig als bij dynamiet en er ontstonden grote blokken steen die naar gelang hun kwaliteit gebruikt werden om er steenslag van te maken of voor het bewerken door de Belgische steenkappers. De Belgische steenkappers hadden een eigen schuin afdak opgesteld als beschutting tegen de wind en regen. Met zware hamers klieften zij de grote blokken en met lichtere hamers bekapten zij de gekielde blokken tot ieder gewenst formaat.”

”Die Belgische steenkappers waren ook goed in het harden van de speciale beitels waar de gaten mee geslagen werden. Hiertoe hadden zij een veldsmidse gebouwd in de groeve. Ze verdienden het dubbele van de anderen die in de groeve werkten. Maar, zoals ze zelf zeiden, hun werk was ongezond. Het waren overigens goede vaklui, die de hele week van huis weg waren. Ze logeerden in het dorp Cadier en Keer.”

”Later hebben geologen nog eens uitvoerig onderzoek gedaan naar de steen. Mij is toen echter verteld dat er eigenlijk niemand belangstelling had in de steen, maar dat men het onderzoek deed om de mensen te vrijwaren van deportatie naar Duitsland, het was immers oorlog. Hoe dan ook ik heb toen een blok van zeker één m³ moeten uitkappen. Dat blok moest naar Amsterdam getransporteerd worden.

Achteraf heeft men mij verteld dat de steen te hard was om hem te zagen. Misschien zou het tegenwoordig wel gaan met het soort zagen waarmee men beton zaagt.” (einde citaat)

Van het geologisch onderzoek waarover de heer Spronck sprak is verslag gedaan in een rapport uitgebracht in 1946 (Rapport inzake opsporing, inventarisatie en toepassing van oppervlakte-delfstoffen in Nederland, 1946, pag. 60-61).

Mogelijk door gebrek aan goede vakmensen, maar toch ook reeds omdat er bezwaren waren (mondelinge mededeling Spronck) tegen het ontginnen, is de groeve in 1946 stilgelegd.

De laatste resten van bekapte stenen uit de groeve werden in 1950 gebruikt bij de bouw van de Fatima-Kapel op het kruispunt Keunestraat-Kapelweg te Cadier en Keer. Deze kapel werd gebouwd uit dankbaarheid voor het behoud van Cadier en Keer tijdens de oorlog 1940-1945.

In 1957 werd de groeve door W.M. Felder beschreven (zie boven). In 1968 werd de groeve door Kuyl en W.M. Felder beschreven als een bijzonder mooie groeve (Natuurhistorisch Maandblad, 1968, pag. 116 en verder).

In 1984 werden door mij twaalf monsters in de

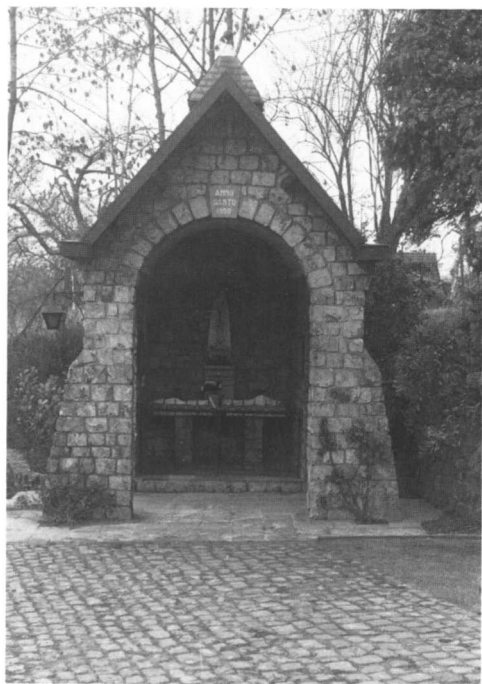

Fig. 1. De in 1950 uit bekapte vuursteenblokken gebouwde Fatima-kapel bij de kruising Keunestraat - Kapel- weg te Cadier en Keer.

groeve genomen die onderzocht werden op fossielen (bioklasten). Dit onderzoek bevestigde de mening van W.M. Felder dat de vuursteenlaag in de Formatie van Gulpen lag en niet in de Formatie van Maastricht. De vuursteenlaag kon herkend worden als de lagen 4 tot en met 10 uit de Kalksteen van Lanaye.

Begin 1985 werd de groeve ingericht als geologisch monument. Bij gelegenheid daarvan schreef ik een artikel in het verenigingsblad van de Vereniging tot Natuurbehoud te Cadier en Keer, gevolgd in 1986 door een verslag van het gesprek dat ik mocht hebben met de heer J. Spronck.

De dikke vuursteenlaag die in het verleden in Cadier en Keer ontgonnen werd is een bijzonderheid omdat dit de enige plaats in Nederland is waar zo'n dikke laag vuursteen is aangetroffen en waar men straatstenen uit vuurstenen gekapt heeft. Rond Cadier en Keer is nog op enkele plaatsen de dikke vuursteenlaag aangetroffen. De volgende plaatsen zijn mij bekend:

- De oude groeve "Blankenberg" aan de Wolfskop te Cadier en Keer.
- Bij het kruispunt van wegen nabij het gehucht Sangerij aan de weg van Cadier en Keer naar Honthem.
- In een waterput bij Huize St. Joseph te Cadier en Keer.
- In een boring in de Bunderdil te Cadier en Keer.
- In een boring te Heer, Maastricht.

Alles wijst erop dat de dikke vuursteenlaag bij Cadier en Keer een samengroeiing is van vuursteenlagen 4 t/m 10 uit de Kalksteen van Lanaye. In de groeve kon men op verschillende plaatsen kalksteen in de vuursteenlaag zien zitten. Na het schoonmaken van de groeve tot geologisch monument werden ook deze kalksteen-insluitsels bemonsterd en onderzocht. Deze monsters vulden het onderzoek van 1984 verder aan. Op de een of andere wijze (hoe is mij niet bekend) is de verkiezeling van de vuursteenlagen zover voortgeschreden dat er bijna geen kalksteen meer tussen deze lagen aanwezig is.

Opmerkelijk is verder dat de bovenste laag, laag No 10, overeenkomt met de laag die in de prehistorie in Ryckholt-St. Geertruid ontgonnen werd.

